

نسیم ملکوت

مجموعه اشعار نویافته صد شاعر (از فردوسی تا شمس تا قبل از
انقلاب اسلامی) در منقبت حضرت علی بن موسی الرضا (ع)

به اهتمام:

سیدهادی میرآقایی

عنوان و نام پدیدآور: نسیم ملکوت: اشعار نویافته صد شاعر (از قرن ششم تا قبل از انقلاب اسلامی) به اهتمام حضرت علی بن موسی الرضا(ع)/ به اهتمام سیدهای میرآقای. مشخصات نشر: مشهد: به نشر (انتشارات آستان قدس رضوی)، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری: ۳۸۴ ص. شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۰۰۲-۲۸۱۱-۱

وضعیت فهرست نویسی: فیا

عنوان دیگر: اشعار نویافته صد شاعر (از قرن ششم تا قبل از انقلاب اسلامی) به اهتمام حضرت علی بن موسی الرضا(ع).

موضوع: علی بن موسی (ع)، امام هشتم، ۹۱۵۳ - ۳۰۳ ق. -- شعر
موضوع: Ali ibn Musa, Imam VIII -- Poetry

موضوع: شعر فارسی -- قرن ۶ ق. -- ۱۴ -- مجموعه‌ها
موضوع: Persian poetry 12th centuries -- Collections

موضوع: شعر مذهبی فارسی -- مجموعه‌ها
موضوع: Religious poetry, Persian -- Collections

شناسه افزوده: میرآقای، سید هادی، ۱۳۴۳ -- گردآورنده
شناسه افزوده: به نشر (انتشارات آستان قدس رضوی)

شناسه افزوده: Behnashr Company (Astan Quds Razavi Publications)

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۶ / ۵۸ / ۱۳۰ / ۱۳۰۸

رده‌بندی دیوئی: ۸۱۳/۲۳۰۸

شماره کتابشناسی ملی: ۴۷۹۸۶۱۹

به نشر
انتشارات آستان قدس رضوی

مجلس شورای اسلامی
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

۲۳۰۶ نسیم ملکوت: مجموعه اشعار نویافته حضرت علی (ع) (از قرن ششم تا قبل از انقلاب اسلامی) در منقبت حضرت عباس (ع) (رضاع)

به اهتمام: سیدهادی میرزا

طراح جلد: مریم جعفری

صفحه آرایی و گرافیک: مؤسسه آفرینش‌های هنری آستان قدس رضوی
(مریم جعفری)

نویت چاپ: اول ۹۶

شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه

قطع: وزیری

چاپ: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۰۲-۲۸۱۱-۱

حق چاپ محفوظ است.

به نشر (انتشارات آستان قدس رضوی)

قیمت: ۱۸۰,۰۰۰ ریال

دفتر مرکزی: مشهد، بلوار سجّاد، خیابان میلاد، ص.ب. ۹۱۳۷۵/۴۹۹۹

تلفن و دورنگار: ۳۷۶۵۲۰۰۸

دفتر تهران: تلفن و دورنگار: ۸۸۹۶۰۴۶۶

نشانی اینترنتی: www.behnashr.com | پست الکترونیک: publishing@behnashr.com

مشهد، خیابان کوهسنگی، خیابان عدالت، عدالت ۱۸، شماره ۹/۱، مؤسسه آفرینش‌های هنری

تلفن: ۲۸۴۴۵۱۴۲-۰۵۱ | پنج خط. تلفکس: ۲۸۴۴۲۰۱۵-۰۵۱

نشانی اینترنتی: www.aqart.ir

۲۹. میربرهان‌الدین محمدباقر حسینی استرآبادی	۸. مقدمه
۳۰. اوجی نطنزی	۱۱. قصاید
۳۱. فیاض لاهیجی	۱. ابوالمفاخر رازی
۳۲. ملاطغرای مشهدی	۲. کمال‌الدین حسین خوارزمی
۳۳. سالک قزوینی	۳. سلیمی تونی
۳۴. شیخ محمدسعید قریشی	۴. نورالدین آذری
۳۵. واعظ قزوینی	۵. مولانا زکام استرآبادی
۳۶. شرعی شیرازی	۶. مبدع ری
۳۷. میرزا فطرت مشهدی	۷. فضل‌الدین روزبهان خنجی
۳۸. خالص استرآبادی	۸. غیاث‌الدین خبند میر
۳۹. شوکت بخارایی	۹. شاه طاهر دکنی
۴۰. وحید قزوینی	۱۰. ملانثاری تونی
۴۱. میرزا ارشد هروی	۱۱. مولانا رمزی
۴۲. اشرف مازندرانی	۱۲. مولانا کمال‌الدین حسین ضمیر
۴۳. میرزا شقیعای شیرازی	۱۳. میرعزیزالله حضوری
۴۴. خالص اصفهانی	۱۴. حکیم رشدی قمی
۴۵. سیدعلی مهری جبل عاملی	۱۵. میرزاقلی میلی مشهدی هروی
۴۶. محسن تاثیر تبریزی	۱۶. حسین ثنائی مشهدی
۴۷. سیرزا داوود اصفهانی	۱۷. مخلص سبزواری
۴۸. ع. اکبر لامع درمیانی	۱۸. عبدی گنابادی
۴۹. ولی محمد کدلی شاملو	۱۹. مولانا کمال‌الدین حاتم کاشانی
۵۰. ندیم مشهدی	۲۰. حجت مشهدی
۵۱. طوفان مازندرانی	۲۱. محمودولی دشت بیاضی
۵۲. شاعرگمنام	۲۲. امیر جلال‌الدین حسن
۵۳. آذر بیگدلی	۲۳. وجیه‌الدین تکلو
۵۴. شهاب ترشیزی	۲۴. ملا ملک قمی
۵۵. میرزا محمدتقی علی‌آبادی	۲۵. حکیم زلالی خوانساری
۵۶. میرزا عبدالله سنندجی	۲۶. ظهوری ترشیزی
۵۷. ادیب کاشانی	۲۷. ابوتراب بیگ انجدانی
۵۸. مینا تربتی	۲۸. میریوسف میروالهی

۵۹. میرزا عبدالوهاب سامانی
۶۰. تاراج اصفهانی
۶۱. شهرت اصفهانی
۶۲. شهاب اصفهانی
۶۳. راقم مشهدی
۶۴. حسینقلی خان سلطانی کرمانشاهی
۶۵. میرزا ساغر اصفهانی
۶۶. وفایی ووشتن
۶۷. محیط قمی
۶۸. غافل مازندرانی
۶۹. میرزا حیدرعلی تهرانی
۷۰. گوهر قاجار
۷۱. اختر طوسی
۷۲. محمد ابراهیم گوهری
۷۳. شیدای گراشی
۷۴. یحیی اصفهانی
۷۵. عبرت نائینی
۷۶. فرخنده ساوچی
۷۷. علی اصغر بنایی معمار یزدی
۷۸. فریدون توللی
- ۳۱۷ قطعه
۱. سلیمی تونی
۲. نجیب کاشانی
- ۳۲۱ مثنوی
۱. حمزه بیگ دامغانی
۲. رضاقلی خان هدایت
۳. محمد ابراهیم گوهری
- ۳۳۹ شاعران برون مرزی
۱. بیرم خان، خان خانان
۲. اکبرشاه
۳. سیدای نسفی
۴. راج سالکوتی
۵. راج باگرامی
۶. عای درانه
۷. میرشهداد خان تاپور
۸. نواب رامپور
۹. محمدخان طرزی
۱۰. محمد عبدالقادر راز
۱۱. راجا لطفعلی خان غریق
۱۲. سیدحسن کاظمی
۱۳. ابوالحسن فرد پهلوداری
۱۴. فایزه زهرا میرزا
- ۲۷۱ ترکیب‌بند
۱. فهمی استرآبادی
۲. شانی تکلو
۳. میرابوطالب حسینی طباطبایی
۴. میررضی دانش مشهدی
۵. نجیب کاشانی
- ۲۹۹ مسقط
۲. شیدای گراشی
۳. اختر طوسی
۴. فؤادکرمانی
- ۳۶۲ بی‌نوشت‌ها
۳۷۶ منابع

مقدمه

با استناد به منابع تاریخ ادبیات فارسی و سده‌های شاعران سده‌های چهارم و پنجم می‌توان گفت که شعر رضوی از ابتدا به عنوان یک نوع ادبی مستقل وجود نداشت بلکه در بطن ادبیات آیینی کشور حضور داشت و شاعران در خدای تعالی و ستایش حضرت رسول اکرم (ص) و اهل بیت ایشان (ع) به مناقب حضرت علی بن ابی‌طالب (ع) اشاره می‌کردند؛ اما سنایی با سرودن قصیده معروف خود که چند بیتی از آن در ادامه می‌آید شعر رضوی را به عنوان یک نوع ادبی مستقل، پدید آورد و بدین گونه شعر رضوی شکل گرفت، و با همت شاعران آیینی قوام یافت:

دین را حرمی است در خراسان
از معجزه‌های شرع احمد
همواره رهش مسیر حاجت
چون کعبه پر آدمی ز هر جای
هم فرّ فرشته کرده جلوه

دشوار تو را به محشر آسان
از حجت‌های دین یزدان
پیوسته درش مشیر غفران
چون عرش پر از فرشته هزمان
هم روح وصی درو به جولان^۱

اگر بخواهیم ارادت قلبی سنایی به ائمه اطهار (ع) به‌ویژه حضرت رضا (ع) را تنها عامل خلق آن نوع (ژانر) بدانیم، علاوه بر آنکه به مقام ادبی سنایی جفا کرده‌ایم، خود نیز دچار تفکر سطحی شده‌ایم.

با نگاهی گذرا به مهم‌ترین خدمت او به مضمون غزل، به‌عنوان نخستین شاعری که اصطلاحات عرفانی را در وزن ششم وارد شعر فارسی کرد، درمی‌یابیم که او می‌خواست شاعران علاوه بر ابراز مودت و محبت نسبت به آن امام رئوف و اجداد مطهرش، به فراخور دانش و بینش خود، مناقب و فضایل حضرت رضا (ع) را در این نوع ادبی بیان کنند که ذکر فضایل اهل بیت (ع) جان‌پرور و مایه روح است. آن چنان که خود در قصیده مزبور ضمن بیان ارادت قلبی و عاطفی، به برخی اسامی و مناقب حضرت رضا (ع) با تلمیح اشاره کرده است. درباره اهمیت ذکر فضایل اهل بیت (ع) به در سخن کوتاه اکتفا می‌کنیم:

پیامبر اکرم (ص) فرمودند در باغ‌ها بهشت بهشت برگزیده مردم از پیامبر (ص) پرسیدند باغ‌های بهشت چیست؟ فرمودند: مجالس ذکر ما بهشت است.

امام صادق (ع) فرمودند: یکدیگر را ملاقات کنید و علم ما را برای یکدیگر بازگو کنید که با حدیث گفتن، امر ما احیا می‌شود و هر کس ما را احیا کند خدایش بیامرزد. بعد از سنایی شاعران زیادی که دل درگرو محبت اهل بیت (ع) سپرده بودند، به مدح و منقبت ایشان پرداختند و اشعار زیبایی سرودند که در دیوان‌های آنان ثبت و ضبط شده است. تاکنون سه مجموعه بالارزش شعر رضوی شامل سروده‌های شاعران کهن، معاصر، تدوین و چاپ شده است. سعی و همت پژوهشگران آن مشکور باد. در کتاب حاضر، سروده‌هایی نویافته از صد شاعر را که نام و شعر آنان در سه مجموعه مذکور نیامده، آورده‌ایم. روش تدوین اشعار بدین صورت است:

۱. همان‌گونه که در عنوان فرعی کتاب آمده است، این کتاب سروده‌های شاعرانی از قرن ششم تا قبل از انقلاب اسلامی است.

۲. سروده‌های نویافته شاعران به تفکیک قالب ادبی (قصیده، ترکیب‌بند، مسقط و مثنوی) آمده که نسبت به سه مجموعه مزبور کار بدیعی است.

۳. برای استخراج اشعار تنها به منابع چاپی اکتفا نشده بلکه با مطالعه نسخ خطی چندین کتابخانه معتبر ایران از جمله کتابخانه مجلس شورای اسلامی، کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران و کتابخانه مرکزی آستان قدس و با تصحیح قسمت‌هایی از نسخه، برخی اشعار نوشته شده است و شعر آنان برای نخستین بار نشر می‌شود.

۴. سروده‌هایی از شاعران برون مرزی به تفکیک در پایان کتاب آمده که کاری بدیع و نو است.

۵. شرح اشعار و سروده‌های آنان بر اساس سیر سنوی (کرونولوژی) آمده است.

در پایان ماوند را سپاسگزارم که به بنده توفیق تدوین این مجموعه را داد، همچنین از مدیرعامل حتم مؤسسه آفرینش‌های هنری آستان قدس رضوی و همکاران‌شان صمیمانه تشکر می‌کنم که با نظرفر عنایت بی‌دریغشان این اثر به زیور طبع آراسته شد.

۶. درباره شعر دانش‌مهندس جسار جووی بسیاری در سایت کتابخانه ملک و مرعشی و ملی صورت گرفت تا شاید نسخه‌ای خطی از دیوان وی یافته و بتوان جاهای خالی آن را پر نمود؛ اما همه آن نسخ را مصحح محترم و معرّف بناسر معروف، آقای قهرمان، مطالعه کرده و در مقدمه اشاره می‌کند که ترکیب‌بند مذکور را توجه به پنج نسخه موجود در کتابخانه مرعشی و کراچی و ایتالیا و دهلی‌نو، تصحیح کردم و مخصوصاً نسخه ایتالیا با همین ترکیب‌بند شروع می‌شود. همین امر نگارنده را حساس‌تر کرد تا این شعر را با همه افتادگی‌هایی که دارد به چند دلیل انتخاب کند: ترکیب‌بند از یک شاعر قرن دهم است. مصحح از ۵ نسخه خطی کتابخانه‌های جهان مانند دانشگاه تورینو ایتالیا، کراچی، دهلی‌نو، نجفی و دانشگاه علیگر بهره برده که مطالعه آن فرصتی مغتنم است؛ چنانچه پژوهشگر بتواند با واحد از نظر سبک شناسی یا فرهنگ شعر رضوی را بررسی کند، شعر مزبور نیز مورد مطالعه قرار گیرد.